

GÖRÜŞLER

SBS: Eşitsizlik çağının sınavı

Beyin gelişim hızındaki eşitsizlik SBS adaylarını nasıl etkiler?

İyi sayılan okulların az, o okullarda okumak isteyenlerin çok sayıda olduğu durumlara çözüm olarak getirilmiş SBS ya da OKS gibi topluca girilen sınavlara değişik zeminlerde itiraz edilegeldi. En çok üzerinde durulan konulardan birisi, bu sınavlara hazırlanma sürecinin ciddi eşitsizlikler içerdiği oldu. Kurslar, özel öğretmenler gibi mali kaynak gerektiren durumlardaki eşitsizlikler ise, ya tarikatlarca işletildiği söylenen dershanelere fırsat sağladığı, ya da sınıfsal ayrıcalıkları keskinleştirdiği için yoğun eleştiriler aldı. Kimsenin pek kulak asmadığı bu önemli itirazlara, ben de bir perspektif eklemeyi deneyeceğim. Dergi okurlarının eleştiri ve katkıları ile tartışmaya katılmalarını beklerim.

Gelişimlerinin eşitsizliğinde, sosyal ya da ekonomik farklılıkları da aşan, beyin gelişimine ilişkin bir düzensizlik önemli bir rol oynuyor. Nasıl bir düzensizlik? İnsan beyninin gelişim sürecindeki iki ana işlemden ilki gri maddedeki dallanma ve budanma ile gerçekleşir. Gri maddenin 10-12 yaş civarında maksimum kalınlığa ulaşmasının ardından hızlanan kortikal incelleme, ikinci işlem olan beyaz maddedeki artışta bir hızlanma ile eşlenir. Bunun pratik sonucunda, beyaz maddenin yaş ile artışına paralel olarak, daha az gri madde ile en az kortikal incelleme öncesindeki kadar zihinsel etkinlik sağlanır. Bu zihinsel etkinlik artışı, daha hızlı işlem yapma, "bir bakışta anlama", "cevabın hızla akla gelmesi" gibi sınavlara ilişkin becerilere yansıtacak cinsten bir değişikliktir. Yaşlıların kendilerinden daha zeki çocuk ve gençlere göre daha etkin problem çözümler olmalarının, konuları pekiyi bilmeseler bile akıl yürütme ile sorunları aşabilmelerinin, deneyimlerini kullanabilmelerinin sırrı bir parça da bu gri/beyaz oranının düşmesindedir.

Özetle, beyindeki gri maddenin zaman içinde azalması, beyaz maddenin çoğalması beyin gelişiminin önemli bir göstergesidir. Özellikle "problem çözümü"ne dönük akıl yürütme becerilerinin, birikmiş deneyim ve bilginin kullanımının bu gelişimsel gösterge ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Gelişim hamlesinin önemli bir basamağı 11-14 yaşlar arasında gerçekleşir. Hemen her çocuk bu döneme 11 ile 14 yaş arasında bir dönemde girer. Yaklaşık 11 yaşına

kadar iyi kötü eşit ivmeyle ilerleyen beyin gelişim hızı, bu gelişim hamlesi döneminde, kişiden kişiye büyük farklar göstermeye başlar (Shaw P ve ark. 2006, Nature 440:676-679). Benzer sınav uygulamaları (geçmişte olduğu gibi) ilkokul yıllarında yapıldığında, henüz gelişim ivmeleri arasındaki makas henüz çok açılmamıştır. O dönemde, gelişim düzeylerindeki farklılık, ivme farklılığından ziyade o anda gelebildikleri noktanın bir yansımasıdır; nispeten mutlak bir değer taşır. Sınava hayatın o döneminde "yakalanmış" olmak, beyin gelişim sürati eşitsizliğinin etkisini yansıtmaz. Lise çağındaki üniversite adaylarında ise, gelişim hızları artık tekrar birbirine yakın düzeye erişmiş, gelişimin temel basamakları olabildiğince tamamlanmıştır. Aradaki farklar iyi kötü kesinleşmiştir. Bu yaş grubundaki başlıca istisna dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanılı çocuklardır; DEHB'deki beyin olgunlaşma süreci hem frontal alanda, hem de global olarak ortalama 3 yıl ileriye kaymıştır (Shaw P ve ark, 2007, PNAS; 104: 19649-19654).

Çocuklar arasındaki kapasite ve eğilim farklılıklarının henüz kesinleşmediği, ama farklılık oluşma süratlerinin de birbirinden alabildiğine farklı olduğu 11-14 yaş döneminde kıyaslamalı ve sıralamalı ölçümler yapmak, bırakın toplumsal ve eşitlikçi eğitim perspektifini, yarışmacı perspektif açısından bile adil değildir. Hem yaş grupları, hem de cinsiyetler arasında beyin gelişim hızı açısından eşitsizliğin en yüksek olduğu 11-14 yaş dönemini çocukların geleceğinin belirlendiği sınavlarla doldurmak büyük bir eşitsizlik ve zarar doğurmaktadır.

Gelişimleri doğal dağılım gereği eşit olmayan çocukların, beyinsel ve zihinsel gelişimlerinin en eşitsiz olduğu dönemde, sadece sorularda eşitliği sağlayan bir sınavlar dizisine girmelerini adaletli görmüyorum.

Saygı ve sevgilerimle

Dr. Yankı Yazgan, İstanbul

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 16 (3) 2009

